

Lodewijk van Deyssel

EX LIBRIS
— LI

In „Den Gulden Winckel” van 20 Sept. schreef Gerard van Eckeren over Lodewijk van Deyssel, die zestig jaar werd.

Hij begint met te zeggen, dat hij blij is, met de *Gedenkschriften*, die Van Deyssel nu heeft uitgegeven. Maar hij denkt terug aan den tijd, waarin hij met den nu zestigjarige dweepte en de blijheid wijkt voor weemoed. Want die tijd is verdwenen. En met dien tijd is zooveel verdwenen, dat het leven eens verrijkte. We verstaan hem. Begrijpen, hoe hij met Van Deyssel dwepen kon in die vervlogen jaren en hoe hij nu droefgeestig terugzien kan in dat verre verleden.

Van Deyssel — dat was de man, die het zeggen durfde. Die geen blad voor den mond nam. Die er op sloeg. Die het geeselloord langs de ruggen haalde. Die ze aan de kaak stelde, al die schrijvers en schrijfsters, die, volgens hem, droomden van roem en wier werk net goed genoeg was voor scheurpapier. Die voor vuurtorens werden aangezien en niet meer dan nachtpijtes waren.

Die Van Deyssel! Weet je 't nog, hoe we als jongelieden mekaar voorlazen z'n felle kritieken! Kon je wel ooit vergeten die recensie van den roman *Porselein* en wat ie zei van die *Brieven uit Soerabaja van een dame aan haar vriendin te Leiden!*

Wat kon ie te keer gaan!

Schelden op het vorige literatorenendom, waarbij hij slechts voor Multatuli en Huet een uitzondering maakte.

't Raasde als een storm: „Wij zijn menschen, begrijpt gij dat, suffe broekjes van de vorige generatie, wij zijn menschen met groote, diepe, heftige aandoeningen: wij schrijven onze zielen op vellen papier, ze worden gedrukt, ze komen uit — en op allerlei stille kamers in nauwe straten, die gij niet weet, worden wij gelezen, en overal in de stad en het land ontstaan bewonderingen en leven menschen, die aandachtig beginnen te lezen aan hun tafels met een ernstig gezicht.”

De storm wordt orkaan: „Komt dan op ons af, kudde buffels van de middelmatigheid, eigenlijk zijt gij toch geen buffels, gij zijt over rekstokken hangende lappendekens, opgevuld met den wezenloozen wind van uw gevoel van eigenwaarde. Wij nemen u en hangen u op aan de touwtjes van onze voor-den-gek-houderij. Daar hangt gij dan, vellen zonder leven. Tusschenbeiden als het donker is, zien wij u nog aan voor spoken, zooals wij u daar hebben opgeborgen op de vliering van onzen geest, maar telkens komt de dag weer en wij zien, dat wij zonder vrees kunnen zijn.”

De orkaan wordt . . . ja, wat is erger dan orkaan!!

Van Deyssel kan haast geen zinnen meer bouwen, en smijt de woorden weg, de losse woorden en elk woord is een keisteen: „Tegen u, stompe stukken rotte menscheit, afgeknotte boomen in het bloeiend menschenwoud, met uw koeienmuilen, ezelsooren en ganzengang, doffe brokken stomme lamheid, die waart in het schoone Holland, die waart op de heerlijke wereld en ze nooit hebt begrepen, ze nooit hebt gezien, fletse vledermuizen in den over het land gedaalden nacht, gij poëten en prozatoren van Sint Juttemus . . . gij aschkarremannen, ademend in den afval der Europeesche literatuur, voddekrabbers, wroetend in de mesthoopen der literatuur . . . gij beurtelings stotterende hinkers, die de literatuur voortschopt als een steentje van de eene afdeeling uwer dwaasheid in de andere . . . morsige zanikers, zeg-ellendigen, spreeknaren, schreeuwlelijkers.”

Men zou kunnen vragen, waarom Van Deyssel overal zoo'n deftigheid als het woord *gij* neerschreef. Maar we wisten het toen: van onze heele 19^e eeuwse literatuur vóór 1880 was niet veel goeds te zeggen. Hoe het had gemoeten, hoe het moet, hoe het nu zal — als die

anderen zullen zwijgen, voorgoed — dat zegt hij in den klankenstroom van zijn geweldig proza:

„Ik houd van het proza, dat uit de oneindigheid der kunstenaarsziel als een klankenzee komt aanstromen, met zijn wijde golving kalm voortspoelend, naderend, naderend, altijd nader, effen en breed, plotseling verlicht door hevige glansplekken.

Ik houd van het proza, dat onbeweeglijk en ontzaglijk is als bergenruggen. Ik houd van het proza, dat dartelt en jubelt als een waaierend zomerwoud vol vogels. Ik houd van het proza, dat ik daar zie staan met zijn volzinnen als een stad van marmer.

Ik houd van volzinnen, die loopen als schare mannen met breede ruggen, zich rijend schouder aan schouder, steeds elkaar in breeder rijen opvolgend, berg op berg af, met het gestamp hunner stappen en den zwaren voortgang van hun schrijden.

Ik houd van woorden, die op mij neerbonken als vallende balken, van woorden, die mij voorbijsissen als kogels.

Ik houd van woorden, die ik ineens zie staan als klapperozen of als blauwe korenbloemen.

Indien gij mij behagen wilt, span dan een regenboog van taal boven mijn hoofd, waarin ik roode gramschap zie toornen, blauwe blijdschap jubelen en lachen gele spotternij.

O geef mij proza om te bewonderen, geef mij taal om lief te hebben! Mijn ziel is een groot paleis, dat ik met teederheid heb geplaveid, om er de schoone taal in te ontvangen; met het vlammende purper mijner verbeelding heb ik de hooge wanden behangen; mijn gouden geestdrift blinkt er van de zaalgewelven.

En nu! „Het stormen is over; de buien zijn heen.”

De leeuw is tam. De orde van den Nederlandschen leeuw telt hem onder haar ridders. We wenschen den literator geluk met de onderscheiding.

Mr. Ritter zei in zijn huldigingstoespraak, dat Kloos en Van Deyssel de dragers waren eener letterkundige gedachte, die haar intrede heeft gedaan in het openbare leven, waardoor dit leven een ander aspect kreeg.

We zullen het niet tegenspreken.

Maar — om tot Van Eckerens artikel terug te keeren — er is toch nog al wat veranderd op letterkundig gebied sinds de tachtiger jaren,*) ook wat betreft de waardeering van wat in 1880 nieuw heette en nieuw was.

Lees Van Eckeren nu: We kunnen hem (Van Deyssel) niet meer zoo hartstochtelijk beminnen als in onze jonge dagen. En na deze bekentenis weidt hij uit over haar beteekenis, maar het betoog laat hier en daar wel wat aan helderheid te wenschen over. Het komt ten slotte hierop neer, dat men nu de dingen anders ziet dan in de jeugdijaren, waar men sinds die jaren zooveel verloor.

Van Eckeren drukt zich filosofisch uit, als hij zegt, dat een mensch in die jonge jaren nog waarlijk *Ik* kan zeggen. Dat *Ik* dat deed 'et 'em. Want dat was alles: vaders stem, moeders lach, het tinnen bordje, waarvan men at, de griffelkoker, waarmee 't kind vol trots naar school stapte, de blauwe lucht zelfs en de varende wolken en de ritselende blaren en de ruischende zee. En later kwam dat fiere in het hart, dat ridderlijke, dat voelen voor en met verdrukten en vernederden. En nu is er wel een heeleboel van dit alles gebleven, maar toch is het anders geworden. De levenszorg heeft veranderd, heeft den kijk gewijzigd en de ervaring en de opinie van anderen en het maatschappelijke met al z'n veelsoortigheden.

*) De tachtigers waren de dichters, die omstreeks 1880 een nieuwe periode in de geschiedenis der Nederl. letterkunde inluiden. Ze hebben de beeldende kracht onzer taal gevoeld.

7938

Ja, natuurlijk. Toen ik een kind was, was ik gezind als een kind, wat ook zeggen wil, genoot ik als een kind. Moet 'n mensch daar nu om grienen, als dat overgaat?

De poëzie gaat de wereld niet uit, als we wat hooger boord omdoen en het haar opsteken. „'t Is de vraag maar, wie haar al, wie haar niet kan vinden.” Ik weet wel, dat het kinderlijk genot echt is en dat wij grooteren naar dat verleden

heel sip kunnen kijken, maar we hebben toch eigenlijk wel wat anders te doen dan te kniezen over wat voorbij is. Naast de herinnering aan die blije jeugd-jaren, een herinnering, die in dankbare stemming brengen kan, is daar de arbeid van het heden, óók aan het heil van onze jonge menschen en menschjes, die nu hun feest leven.

Maar — als Van Eckeren de leidende figuren van '80, niet meer zoo bewonderen kan als vroeger, kan dit wel dezelfde oorzaak hebben, die Kloos indertijd een daad van eenvoudige rechtvaardigheid deed betrachten omtrent Bilderdijk.

En als hij zegt, dat die richting van '80 eigenlijk geen richting is, omdat Van Deyssel eens schreef, dat de tachtigers zich ontdekt hadden als menschen, alleen maar als menschen — dan is dit een woordenspelletje en niets meer. Dat de beweging niet in rechte lijn door onze geschiedenis zich naar een doel bewoog, maar in meer „richtingen” allengs uiteenraakte, bewijst alleen, dat men in 't begin wel wat overmoedig was en Van Deyssel kan dit beter weten dan iemand.

Desondanks blijft hij toch de man, die wakker geroepen heeft wat sufte en verdofte in zelfgenoegzaamheid en die de machtige taalkrachten heeft laten voelen, die de schoonheid der taal heeft gezien en heeft doen zien.

Wie meent, dat er bij deze nu al weer oude beweging een elkaar napraten en nadoen was, heeft nooit veel van haar begrepen. Wie haar beschuldigde van vaagheid, verstond haar willen en haar kunnen niet. Zag zeker niet het eigen karakter, waarin ieder der figuren uitkwam. Wel hebben we als Christenen onze „aantekeningen” bij de literatuur der tachtigers. En tot deze behooren ook de protesten. Als — om maar iets te noemen — de kunst als een godin wordt gehuldigd, dan herinneren we aan het eerste der tien geboden, dat alle gave en kracht opeischt voor de eere Gods. Moeilijk is het, om het karakter te beelden van wat na de tachtiger beweging onze literatuur kenmerkte. En 't moeilijkst om eigen tijd te typeeren. Daarom verblijden we ons over de verschijning van het spiksplinternieuwe boek van Dirk Coster: Nieuwe Geluiden, waarin deze bekwame criticus de poëzie van 1918 tot heden karakteriseert in een fijn gestyleerde inleiding, die dan gevolgd wordt door een bloemlezing uit wat bloeide sinds den vrede in onzen literairen tuin.

A. L. V. H.

Naar het Alpenland

Door J. W. VAN FRANKENHUIJZEN

Op Zwitserschen bodem

We stonden dan in Bazel en hadden daarmede Zwitserland betreden, het land, waar de majesteit der natuur zoo wonderbaarlijk spreekt en tot zulk een ontzagwekkende hoogte is opgevoerd.

Droomden we in onze kinderjaren niet van het bergland met z'n „eeuwige” sneeuw? Doorstroomde geen verlangen naar dat land de jeugdige kinderziel, als werd verhaald van de stoute bergbeklimmers, gewapend met gids en alpenstok, die tot diep in 't gebergte doordrongen?

En nu, nu stonden we dan zelf op den Zwitserschen bodem. Nu mochten we zelf den alpenstok omklemmen en op de woeste bergen onzen voet zetten. We zouden thans met eigen oog aanschouwen het vele, waarvan we hoorden spreken in het vaderland, en indrinken de reine bergluchten, die de longen zuiver en den tred veerkrachtig maken.

We maakten ons weer reisvaardig voor den tocht naar Luzern, die een vijf kwartier duurt.

Naar de Alpen ging het!

Als we Olten zijn gepasseerd, naderen we de voorloopers der bergreuzen.

7943

Bij helder weer moet men de reuzen van het Berner Oberland kunnen zien en als we dan meenen de sneeuwkragen dier bergen in 't oog te hebben, ... dondert de trein door een tunnel, en nog een, en nog een....

Eindelijk is Luzern in 't zicht.

Vlak staan we nu voor den Pilatus en den Rigi, beide afzonderlijke bergpyramiden.

En onder aan hun voet het grillig gevormde Vierwaldstätter meer, met zijn smaragd-groene wateren.

Imposant aan alle zijden.

Voor vandaag laten we Luzern stil liggen. Op de terugreis hopen we met dit toeristenoord nader kennis te maken.

Aan de andere zijde van het Luzerner Bahnhof ligt de prachtige salonboot klaar, van waar uit we de heerlijkheid van het Vierwoudstedenmeer kunnen bewonderen.

Jammer, dat het weer niet meewerkt.

Sombere wolkenmassa's drijven over het meer en de wind is tamelijk frisch.

De boot laat het sein van vertrek hooren en daar varen we de groene wateren van het schoone bergmeer op.

Stil zetten we ons op een rustig plekje neer, om ongestoord te kunnen genieten van het uitzicht, dat aan alle zijden even verrukkelijk is.